

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ НА МЕЖІ ХІХ - ХХ СТОЛІТЬ

Левицький Віталій

доктор історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії,

теорії держави і права та філософії

Приватного вищого навчального закладу

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Питання розвитку легкої промисловості становить особливий інтерес у суспільстві та наукових колах до економічних проблем держави. Процеси, що відбувалися в Україні в минулому потребують детальних аналітичних і синтезованих оцінок істориками сьогодні. Сучасна економіка України вимагає вивчення конкретного досвіду господарювання та розвитку легкої промисловості наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Тому на даному етапі історичної науки всестороннє дослідження особливостей розвитку легкої промисловості України передбачає вивчення проблем економічної історії та окремих її регіонів.

Становлення та розвиток галузей легкої промисловості в українських губерніях Наддніпрянської України мало свою специфіку порівняно із загальноімперськими тенденціями. Досвід економічного розвитку показав, що саме легка промисловість оперативніше може адаптуватися до діяльності в ринкових умовах. Становище легкої промисловості неможливо уявити у відриві від таких елементів економіки як торгівля, кооперація, приватний капітал, митна політика, податки, ціноутворення, ринки збуту. Зрілість цих елементів, рівень їх впровадження в господарські відносини прямо залежали від ступеня практичної реалізації реформ 60-х рр. ХІХ ст. в усіх сферах життєдіяльності держави. За цих умов купецтво та дворянство Наддніпрянської України почало інтенсивно залучатися до розвитку промислового виробництва. Не стала виключенням і легка промисловість, що в українських губерніях була найбільше представлена суконною, вовняною, вовномийною та шкіряною галузями.

Легка промисловість українських губерній Російської імперії мала свої особливості. Розвиток найважливіших галузей виробництва значною мірою залежав від імпорту устаткування, сировини й матеріалів. Багатьох галузей легкої індустрії в Україні взагалі не існувало [1, с. 9].

Деякі галузі легкої промисловості, що в дореформений період виходили зі своєю продукцією на зовнішній ринок, в період промислового капіталізму почали занепадати, або дуже повільно розвивалися, працюючи

на вузький внутрішній ринок. До таких галузей, зокрема, відносилися суконна, канатна тощо [2, с. 42].

У досліджуваній період до промисловості з переробки волокнистих речовин відносили сукупність виробництв, що зайняті переробкою рослинних і тваринних волокон. Серед них виділялася вовняна промисловість, що розпадалася на три великих і самостійних галузі вовняного виробництва: грубих сукон, тонких сукон і вовняних камвольних тканин.

Текстильна галузь була виробництвом, заснованим на переробці сільськогосподарської продукції, що стало позитивним фактором для розвитку даної галузі в аграрних губерніях. В пореформеній період великі підприємства займалися в основному переробкою продукції сільського господарства, а їх власники були купцями. Однак, аж до початку ХХ ст. міська промисловість губерній значно поступалася сільській за обсягом виробництва, мала вузький місцевий ринок та мізерну кількість зайнятих робітників. Середнє й велике виробництво не стало провідним сектором легкої промисловості. Галузева структура фабрично-заводських виробництв носила яскраво виражений аграрний характер [3, с. 14].

Текстильне виробництво до Першої світової війни мала невеликі обсяги виробництва. Адже, як відомо, для її успішного розвитку необхідно виконати хоча би три головні вимоги: можливість отримувати дешеву сировину, достатні запаси палива й дешева робоча сила. За першим пунктом Україна мало чим відрізнялася від Центральної Росії, а доставка бавовни з Америки чи Єгипту вимагала великих витрат. Утилізація до того часу розробок покладів торфу в Україні й на противагу розробка покладів кам'яного вугілля для важкої промисловості та транспорту, ставили в не вигідне становище українську легку промисловість також за другим пунктом. Тому в 1912 р. текстильна промисловість України займала у всій промисловості лише 1,8% за кількістю підприємств, 0,9% за кількістю робітників та 0,6% за випуском валової продукції [4, с. 232].

Текстильна була однією, з найбільш розвинутих виробництв легкої промисловості й такою вона залишалася до початку Першої світової війни. До 1914 р. і діяло лише 6 великих текстильних підприємств: 3 в Харкові, 2 в Одесі та 1 в Луганську. В Харкові працювали дві вовномийки на українській та імпортованій з Кавказу сировині. Крім того один мішочно-канатний завод. В Одесі працював Чорноморський завод мотузяних виробів і джутова фабрика. В Луганську – завод з виробництва верблужих ременів, млинарських пасів, пресового сукна для олієнь. Під час Першої світової війни в Україну для потреб армії було перевезено деяку частину текстильних підприємств з Центральної Росії. Так, перепис 1920 р. зареєстрував 126 підприємств, найбільше в Харківській області – 37, Одеській та Київській – по 17. З них виробляти продукцію з причини

нестачі потрібного устаткування та сировини могли лише 68 підприємств [3, с. 13–14].

Шкіряна промисловість в системі ценової легкої промисловості України посідала найбільше місце й в 1913 р. дорівнювала за виробництвом валової продукції 35,7%. В цьому ж році в українських губерніях було вироблено 4,9 тис. тон твердої шкіри та 13 млн. дм² м'якої шкіри, або більше 10% виробництва усієї Російської імперії. На Україну припадало в 1912 р. понад 10% всього обсягу виробництва шкіри в Російській імперії, а за виробництвом так званої жорсткої шкіри, питома вага України перевищувала 16% [5, с. 22 – 23].

Отже, в Наддніпрянській Україні текстильна промисловість була однією з найменш розвинутих виробництв легкої промисловості й такою вона залишалася до початку Першої світової війни. Україна була багатим джерелом сировини для текстильної промисловості Російської імперії. Полотняна промисловість була представлена відносно великими заводами, розміщувалась більш компактно, ніж текстильні виробництва. Вовномийна галузь наприкінці XIX ст. занепадала та все ж продовжувала відігравати значну роль завдяки підприємствам Харківської губернії. На прикладі розвитку шкіряної галузі яскраво проявляються елементи техніко-економічної відсталості економіки Наддніпрянської України. Підприємства були створені насамперед у великих осередках торгівлі шкірами: в Одесі та Бердичеві вироблялося 9/10 всієї продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисенко Л. О., Лаута С. П. Легка промисловість України за роки радянської влади. *Історія народного господарства та економічної думки Української РСР: Республіканський міжвід. зб. наук. праць*. 1977. Вип. 11. С. 9–15.
2. Гуржій І. О. Україна в системі всеросійського ринку 60–90 років XIX ст. Київ: Вид-во Наукова думка, 1968. 192 с.
3. Винар Б. Розвиток української легкої промисловості. Денвер: ЗДА, 1955. 30 с.
4. Промисловість Радянської України за 40 років (1917–1957) / [Інститут економіки АН УРСР](#), [А. Д. Гламазда](#), [М. М. Хотимченко](#), [ін.](#); За заг. ред. [М. М. Середенка](#). Київ: Держполітвидав УРСР, 1957. 333 с.
5. Горелік Л. С. Питання економіки легкої промисловості Української РСР. Київ, 1957. 267 с.